

UITNODIGENDE POËZIE

Hans van Stralen, *Ooit, elders. Essays over poëzie en verlangen*. Antwerpen, Gompel&Svacina, 2022, 215p., ISBN 9789463713856, €24,95

Het beste wat ons bij het lezen van een gedicht kan overkomen is dat we ons uitgenodigd weten een lyrische dialoog aan te gaan met wat ons in de wereld wezenlijk aanspreekt. Goede, beklivende gedichten herinneren ons aan die werkelijkheid en voeden ons verlangen om te zijn, om ons vervuld te weten. Hans van Stralen, theoloog en literatuurwetenschapper, alsook tot 2022 docent aan diverse Nederlandse universiteiten, komt de verdienste toe dit verlangen te verhelderen aan de hand van enkele grondige en theoretisch onderbouwde analyses en interpretaties van fragmenten uit het oeuvre van J.C. Bloem, Louis Glück, Ellen Warmond, Gerard Reve, Ingeborg Bachmann en James Joyce. Hierin ontbreken geen wijsgerige discussies, onder meer met Sartre, zodat zijn boek waarlijk een bijdrage levert tot een interdisciplinaire lectuur van poëzie. In dit perspectief biedt hij spitsvondige uiteenzettingen zoals in deze waarin hij een schilderij bespreekt van Antoine Watteau, *L'Embarquement pour Cythère* (1717/18) waarvan meerdere versies bestaan en waarnaar onder meer vier Nederlandse dichters (Simon Vestdijk, Herman van den Bergh, Hans Warren en Rob Schouten) uitdrukkelijk verwijzen. Dit levert ons een variante op de in de literatuur steeds aanwezige intertekstualiteit, maar nu aangevuld en verrijkt met een beeldpoëzie, gevoed door de picturale zeggingskracht van de Franse achttiende-eeuwse schilder. Terecht wijst Van Stralen hierbij op de uitgebeelde encenering van de bij de personages aanwezige levens- en wereldbeschouwing.

Die samenhang tussen poëzie en de wijze waarop dichters via hun 'ik' in de gedichten van hun existentie getuigen, en meer in het bijzonder van hun verlangen – in welke vormen ook –, is eigenlijk de rode draad in de hermeneutiek van Hans van Stralen. Dit kunnen we trouwens uit zijn titel afleiden: ooit zullen we/zal ik, ergens, maar eigenlijk veeleer elders dan hier... verlangen. Dit is eigen aan onze existentie, we staan uit in de wereld, de wereld die nooit tot hier en nu te herleiden valt en die geenszins door 'ons brein' is voortgebracht. Dit brengt mee dat zich echt inlaten met de expressiewijzen van anderen, onmiddellijk een fenomenologische antropologie inhoudt, die ons over de anekdotiek van particuliere dichters (of kunstenaars in het algemeen) heen voert tot confrontatie met onszelf en met onze medemens. Het betreft een confrontatie die tot een transformatie, misschien zelfs tot een catharsis leidt. Daarom is het vanzelfsprekend dat Van Stralen geenszins vervalt in het bij (journalistieke) critici overbekende biografisch reductionisme – het eindeloos uitpluizen van de

particuliere ‘zielenroerselen’ van de dichter/kunstenaar toen hij aan het schrijven/schilderen was. Dit belet de auteur niet soms van biografische gegevens gebruik te maken, zoals in zijn essay over Gerard Reve, die zich, niet wars van enige avontuurlijke spiritualiteit tot een vrij onorthodox (katholiek) christendom heeft bekeerd, een christendom waarin een mystieke verering voor Maria niet ontbreekt. Van Stralen toont daarbij goed aan hoe Reve zich als een echte vrijzinnige toont, iemand die dus niet in de eigenzinnigheid vervalt en de ‘humanistische’ zelfbeschikking propageert. In zijn vrijheid erkent en onderwerpt Reve zich aan de mythisch-symbolische betekenis van Maria, niet alleen voor hemzelf, maar voor al wie aanvaardt dat Maria het archetype van de barmhartige en onbaatzuchtige vroomheid is en dus een exemplariteit uitstraalt die ontelbaar vele mensen heeft geïnspireerd.

De lezer van deze rijke bundel kan de verschillende essays onafhankelijk van elkaar lezen. Ze bevatten een voor een nauwkeurige interpretaties, die bovendien een theoretische ondersteuning krijgen. Hier toont de auteur zich niet alleen als een erudiete literatuurwetenschapper, maar ook als een filosoof die de theologie niet schuwt. Tegelijk raad ik de lezer aan de uitvoerige theoretische inleiding, een fenomenologie van het verlangen, niet als een loutere introductie te lezen, maar op te vatten als een perspectiefvolle nabeschouwing, dus niet als een aanvulling, maar als een verhaal dat toelicht hoe we een louter esthetisch-filologische lectuur doorbreken om ons in ons bestaan door het poëtische te laten bevruchten. Poëzie en kunst in het algemeen reiken verder dan een sensueel zelfgenot, maar transformeren ons gemoed, dat geen individueel gemoed is, maar een gemoed dat we in de wereld met anderen delen en dat schatplichtig is aan een niet af te bakenen historiciteit. In die zin tracht Van Stralen te preciseren dat er talrijke poëtisch-utopische antwoorden zijn op het manco dat we in de ‘gewone’ leefwereld deels kennen, deels ontkennen: de principiële onvervulbaarheid van onze (vage) verlangens. Er zijn gestalten van de verbeelding die ons kunnen helpen dit manco te dragen in de lyriek die de dichters ons bieden, nogmaals zonder dat zij dat manco kunnen ‘oplossen’ – in de betekenis van dat werkwoord zoals men het in de scheikunde gebruikt. Niettemin putten vele lezers uit de schatkamers van de poëzie en voelen ze zich verwant met wat de dichters evoceren. Op een andere manier dan zijzelf schijnen die dichters toegang te hebben tot een werkelijkheid waarop zij, de al te prozaïsche lezers, geen vat hebben, maar er toch een zuiverende vat op wensen te krijgen.

Jacques DE VISSCHER (Sint-Denijs-Westrem)